

romantisk-sentimental dimbildning, och alltså ej behöva spela rollen av musikvidunder, sätta sin ära i att vara kyrkotjänare och såsom sådana söka föra menighetssången upp till ett liturgiskt acceptabelt »levande och verksamt» moment. Och detta blir koralen (i det skick den föreligger i gällande korälbok) endast genom ett strängt taktmässigt utförande.

Karl G. Gustafsson.

Intryck och erfarenheter från en tysk kyrkomusikalisk läroanstalt.

Undertecknad, som varit i tillfälle att under någon tid följa undervisningen vid Kirchenmusikschule i Regensburg, vill här försöka meddela något av sina erfarenheter och intryck därifrån.

Kirchenmusikschule i Regensburg har sedan gammalt rykte om sig att vara en av Tysklands förnämligaste utbildningsanstalter för katolska kyrkomusiker. Och de senaste årens förändringar ha snarare bidragit till att öka skolans anseende än tvärtom, om man fränser den förlust, som drabbade skolan genom dr. Griesbachers bortgång. Sedan några år tillbaka står Kirchenmusikschule under ledning av den nitiske och — trots sina 72 år — ungdomligt entusiastiske professor dr. Carl Thiel, som efter en lång arbetsdag i Berlin vid uppnådd pensionsålder hade krafter över att efter dr. Weinmann åtaga sig den krävande posten som direktor för skolan.

Professor Thiel har fått huvudparten av undervisningen — den teoretiska — på sin lott, i all synnerhet som han efter dr. Griesbachers död även har att handleda skolans elever i kontrapunkt. — En synnerligen förnämlig lärarkraft har skolan i domkyrkoorganisten i Regensburg, professor Josef Renner jun., känd inom hela den katolska världen såsom en av samtidens främste kompositörer på kyrkomusikens område, både vad orgelverk och körsaker beträffar. (Inom parentes kan här nämnas hans Requiemmässa och Te Deum för blandad kör och orgel eller orkester.) De ämnen, i vilka han meddelar undervisning i skolan, är orgel, piano och harmonilära. — Den tredje och sista i professorernas led är Theobald Schrems, domkyrkokapellmästare och dirigent för den världsberömda domkyrkokören, vilkens traditioner han på ett berömvärt sätt uppehåller. Han har gjort sig bekant även i protestantiska kretsar genom den ej särdeles märkvärdiga avhandlingen »Die Geschichte des gregorianischen Gesanges in den protestantischen Ländern». — Av skolans yngre lärare må här särskilt nämnas domkyrkoorganisten i Passau, Otto Dunkelberg, en orgelvirtuos av rang och en av världens främste orgelkännare. (Han har förmånen att få utföra sin organistgärning vid en med alla moderna hjälpmedel utrustad 208-stämmig, 5-manualig orgel, ett teknikens mästerverk.)

Den normala utbildningstiden vid skolan av organister och körledare är två år, en tid som ur många synpunkter måste anses alldeles för knappt tilltagen. (Dessutom finnes en Vorkursus, som förbereder till inträde i den lägre kursen.) Det fordras sannerligen en god portion energi och en icke ringa musikalisk begåvning för att på så kort tid kunna inhämta de kunskaper, som fordras för examens avläggande. Det är väl också troligt, att i en framtid lärotiden kommer att utökas med ett par terminer. Vid andra dylika skolor, exempelvis Kirchenmusikalisches Abteilung vid Musikkonservatoriet i Köln, är ju kursen treårig.

I de flesta ämnen undervisas de olika årsklasserna separat. Endast ett par fack, gregoriansk koral och körsång, äro gemensamma för alla.

Vad den teoretiska delen av undervisningen beträffar, så studeras naturligtvis allmän musikkärlära och modern harmoniklära synnerligen grundligt. Men huvudvikten lägges avgjort vid en mycket ingående kännedom om kyrkotonarterna och deras harmoniska behandling. Särskilt avseende fästes vid kadensspelning i kyrkotonararter, en sak som är synnerligen viktig, då man ej minst därigenom vänjer örat vid att skilja de olika kyrkotonarterna åt och det för varje tonart karaktäristiska så att säga etsar sig in i ens undermedvetna. Transpositionsövningar i kyrkotonarterna höra också till det grundläggande studiet.

Som sig bör vid en katolsk kyrkomusikskola ägnas en stor del av tiden till teoretiskt och praktiskt studium av den gregorianska koralen. Undervisningen i detta ämne handhaves av professor Thiel, en man som säkerligen förstår sin sak, ehuru han ingalunda kan jämföras med sådana män som professor Peter Wagner eller Pater Dominikus Johnner. Till grund för det teoretiska studiet ligger den senaste upplagan av Pater Johnners »Neue Schule des gregorianischen Gesanges». (»Kleine Chorschule» av samme författare anses väl kortfattad.) Det synes som om den teoretiska delen av undervisningen något försummas till förmån för den praktiska sidan av saken. Visserligen kan aldrig den gregorianska sången övas för mycket, men det första villkoret för ett värdigt utförande av den gregorianska koralen är dock en grundlig teoretisk kännedom om densamma.

De koralböcker, som användas, äro Solesmesmunkarnas rytmiserade upplagor av Graduale och Vesperale Romanum eller Liber Usualis (med koralnoter!) på Descléés förlag. (Pustets koralböcker ha ej rytmiska tecken och äro dessutom dyrare.) Vid sångövningarna äro eleverna uppdelade i grupper: en eller flera försångare och kör eller, om så erfordras, två körer. Allting sjunges själfvallet från bladet och oftast utan ackompanjemang. Eleverna bibringas en mycket stor säkerhet i notläsning och en grundlig neumkännedom, d. v. s. kunskap om neumernas namn och riktiga utförande. Rytmerna vållar ju alltid svårigheter. Man kan säga, att professor Thiel även i detta fall följer Pater Johnnes principer. Stor vikt lägges vid läsning av koralnoter i olika transpositioner. För den som ej har någon större vana i att sjunga efter dylika noter, kan det helt visst ofta vara fördelaktigt att tänka sig dem i transposition med moderna klaver och förtecken.

Den form av den gregorianska sången, som har största aktualiteten

för oss protestanter — att här tala om gregoriansk koral i samband med vår mässmusik låter sig knappast göra med tanke på det minst sagt förvanskade tillstånd, i vilket de gamla vackra gregorianska melodierna befinna sig (tänk t. ex. på första alternativet av fjärde seriens Kyrie!) — är kanske psalmodien. Att psalmrecitering ingalunda hör till det lättaste, är förvisso en känd sak. Men här i Sverige sjunga vi ju i allmänhet psalmerna efter noter. Icke så i katolska kretsar. Av en katolsk kyrkomusiker fordras, att han skall behärska psalmtonerna med deras olika former för finalis etc. Det är naturligtvis en stor förtjänst, om man kan frigöra sig helt från noterna. Föredraget blir säkerligen därigenom mera lättflytande, och man har mer tanke för innehållet. Psalmrecitationen har således större förutsättningar att bli, vad den är ämnad till, bön, och ej musikalisk prestation. — Regensburgerskolans psalmrecitation skiljer sig ej nämnvärt från benediktinernas i Beuron. Tempot är mycket raskt ehuru ej forcerat. Vid mediatio göres en tämligen lång cesur, vilket har visat sig psykologisk riktigt, då därigenom kören hinner samla sig och intoneringen av andra halvversen blir mera samtidig, än ofta eljest är fallet. En otränad kör har ofta benägenhet att göra ett ganska avsevärt ritardando vid finalis. Härför varnas på det bestämdaste. Det verkar i längden tröttsamt och samtidigheten kan rubbas. Och så en sak beträffande själva intoneringen. Sjunger man utan ackompanjemang, är det en ganska ömtålig sak att få hela kören att uppfatta tonen. Har man instrument till sitt förfogande, kan man ju alltid ta detta till hjälp, men det verkar enligt undertecknads uppfattning störande, i all synnerhet om instrumentet skulle råka vara en orgel utan svaga stämmor. Och att försångaren eller körledaren med röstens tillhjälp skulle göra begynnelsetonen förnimbar för samtliga sångare, är en föga tilltalande tanke och ofta praktiskt outförbart, om man tänker på de merendels svåra akustiska förhållandena och körens eller körernas placering. Varför ej göra som i katolska kyrkan? En eller ett par försångare sjunger de första orden i antifonerna eller psalmerna, varpå kören faller in. Att försångaren skall kunna ta, tonen från stämgaffel, torde knappast vara en orimlig begäran.

En fråga som diskuterats i det oändliga och som väl ännu ej fått sin slutgiltiga lösning, är den om den gregorianska koralens ackompanjemang, nämligen om dess vara eller icke vara. Utan tvekan torde man kunna säga, att den gregorianska sången bäst kommer till sin rätt utan ackompanjemang, men i så fall bli fordringarna på sångarna dubbelt så stora. Alla katolska kyrkomusiker, med vilka undertecknad kommit i kontakt i Tyskland, tyckas vara eniga om värdet av ackompanjemang men ett stilenligt, diatoniskt och väl uttänkt sådant. Man behöver ej hysa farhågor, att Kirchenmusikschule i Regensburg skall examinera kyrkomusiker, som ej någorlunda behärska konsten att harmonisera och beledsaga Gradualets och Vesperalets melodier. De första grunderna meddelas, som förut nämnts, vid det teoretiska studiet under professor Thiels ledning. Mera praktisk färdighet bibringas eleverna i samband med orgelundervisningen (Josef Renner, Otto Dunkelberg). Här gäller det improvisation av Begleitung efter koralnoter i originalläge eller transposi-

tion men också skriftligt avfattade övningsuppgifter. Såsom lärobok användes »Die diatonisch-rhythmische Harmonisation der gregorianischen Chormelodien» av P. Gregor Molitor, Leipzig, Breitkopf und Härtel. (Andra mindre verk behandlande samma ämne äro P. Bonifatius Gatterdam: »Kleine Schule der Choralbegleitung» och Mathias: »Die Choralbegleitung», båda på Pustets förlag, Regensburg.) Beträffande diatonien är Molitor synnerligen sträng. Han tillåter ej gärna frygisk kadens med slutackord i dur. Att här nämna om det barocka i doriska melodiers harmonisering enligt modern praxis, med mollkadens, synes ganska överflödigt. Men man behöver endast tänka på den något styvmoderliga behandling, för vilken dylika melodier i vår koralbok blivit ut-satta, för att känna sig manad härtill.

Ett ingående studium av Choralbegleitung är av största betydelse för förståelsen av de gregorianska melodiernas uppbyggnad. De rytmiska problemen, med vilka man obetingat tvingas att noggrant sysselsätta sig, lösa sig då ofta nästan av sig själva.

När så stor del av utbildningstiden ägnas koralstudiet, kunde man ha anledning misstänka, att den polyfona körsången försumrades. Men så är ingalunda fallet. Professor Schrems är den verkligt nitiske och intresserade körledaren, som förstär att väcka sina elevs intresse för förnämlig sångkonst. Hans föreläsningar i metodik och dirigering höra till det värdefullaste av undervisningen. Blandad körsång sjunges tillsammans med ett antal småpojkar i 10—12-årsåldern, tillhörande domkyrkokören eller dess förskola. Men ej endast blandad körsång utan även manskvartett odlas. Framför allt sjungas polyfona mässor, naturligtvis främst av de gamla klassikerna, Palestrina, Orlando di Lasso etc., men även modernare saker komma till uppförande, såsom K. Kochs, Lemachers och Renners verk. I någon mån omhuldas också profan sång, kanske mest Wagner. Eleverna få till uppgift att med kören instudera i allmänhet något större verk, varvid läraren spelar den stränge kritikerns roll. En omständighet, som i hög grad bidrager till att egga intresset för sången och som gör, att repetitionerna ej endast bli tomma övningar utan även komma att få högre syften, är den, att eleverna regelbundet medverka vid två högmässor i veckan i en av stadens kyrkor. Därvid sjunges omväxlande koral och polyfona mässor. Dirigent och organist utses för varje gång bland de mera försigkomna eleverna.

Körsången för lätt tanken till ett närstående ämne, stämbildning och sångteknik. Man borde kunna förutsätta, att denna för en kyrkomusiker synnerligen viktiga sak ej försumrades vid en kyrkomusikalisk skola. Med ledsnad måste man emellertid konstatera, att detta ämne ej på långa vägar intar så stor plats på schemat, som man kunna önska. Ingen fast anställd sånglärare finnes, utan skolan besökes tidvis av sångpedagoger, som ha till uppgift att på mycket kort tid träna upp de ofta ganska miserabla stämmorna. Om själva undervisningens art är det kanske ej så lämpligt att yttra sig. Sångmetoderna äro många, och att giva företräde åt någon viss, är en vanskligh sak.

Av en kyrkomusiker av i dag fordras ej endast, att han skall kunna traktera olika instrument och behärska musikens teori. Han bör även

vara någorlunda insatt i orgelbyggandets konst och känna till principerna för ett orgelverks disposition. I fråga om denna del av undervisningen synes Kirchenmusikschule i Regensburg vara sällsynt lyckligt lottad, då den kan räkna med en sådan kapacitet som Otto Dunkelberg. Orgelbyggnadskonsten studeras ingående, särskilt med tanke på de senaste uppfinningarna inom pneumatikens och elektricitetens område. I synnerhet tages hänsyn till intonerings- och dispositionsproblem. Skolan är begåvad med förutom flera mindre övningsorglar en större »barockorgel». I fråga om intonering och disposition synes denna orgel vara förebildlig och användes såsom demonstrationsorgel vid undervisningen i orgelstruktur. Stråkstämmornas antal får stå tillbaka för flöjtkören och stort utrymme har lämnats åt mixturer och övertonstämmor.

Det kan ej bli fråga om att inom ramen för en kort uppsats lämna en redogörelse för alla övriga ämnen, i vilka undervisning lämnas vid skolan. Därför ytterligare endast några ord om det väsentligaste.

Beträffande orgel- och pianostudiet är ej mycket att säga. Förutom klassikerna — företrädesvis J. S. Bach — spelas även med förkärlek modernare mästare, Reger, Haas, Renner. Även improvisation övas, helt naturligt, då en av lärarna, professor Renner, är en mästare i denna svåra konst.

En främling, som besöker en katolsk kyrkomusikskola, väntar helt visst att där kunna öka sitt liturgiska vetande i ej ringa grad. Det är därför med ganska stor besvikelse man erfar, att den liturgiska undervisningen, denna för en kyrkomusiker så viktiga del av utbildningen, vid Kirchenmusikschule i Regensburg befinner sig i ett ganska beklagligt skick. Möjligt är, att den ur katolsk synpunkt är tillfredsställande, men för en protestant verkar den ganska underhållig. Man behöver endast hastigt läsa igenom de läroböcker, som användas, »Grundlinien der Liturgik» och »Gesetz und Praxis in der Kirchenmusik» av Otto Drinkwelder, båda i serien Sammlung Kirchenmusik, utgiven av dr. K. Weimann, Pustets förlag, för att få en uppfattning av på vilket plan undervisningen står.

Författaren har vid avfattande av ovanstående sökt att, så långt det har varit möjligt, så att säga hålla sig på neutral mark och vara något så när objektiv i sin framställning.

En kritik av skolans yttre skötsel, mot vilken en hel del anmärkningar skulle kunna riktas, ej underligt för övrigt, då skolan styres av en 72-årig man, synes obefogad i en uppsats som denna.

Olov Agrell.